

Doris Weber

Isten szereti a klónt is

„Ne csinálj magadnak semmiféle képmást!” A géntechnológia korában ez azt jelenti: Ha nem akarunk olyanok lenni, mint Isten, ha nem eskábálunk magunkról képmásokat, akkor megemlékezünk az első szem-pillantás jótékony rendjéről.

Hogy van Jaycee Buzzanca? Pár évvel ezelőtt az egész világ róla beszélt. Ki érdeklődik ma a kislány iránt? Hogy Jaycee talált-e időközben anyát vagy apát? Akkoriban világra jött, és senki sem akarta befogadni. Jaycee kívánt gyerek volt, akit az emberi szaporodással foglalkozó orvosok képmására alkottak meg. Az a nő, aki kihordta Jaycee-t, nem az anyja volt, csak egy béranya. Biológiailag nézve Jaycee egy spermadonortól és egy petesejt-donortól származik – mindketten névtelenek maradtak. John és Luanna Buzzanca, akik ily módon megteremtették Jaycee-t, természetlenek, és genetikailag nem rokonai Jaycee-nek; lombikban „nemzették” a kislányt. Azok az orvosok lennének tehát a szülők, akik sikeresen egybeolvasztották a spermát és a petesejtet? Természetesen nem. De ki felel Jaycee-ért? Ki visel gondot erre a gyerekre, akinek a nemzésében kereken fél tucat ember működött közre? Közvetlenül születése után Jaycee problematikus helyzetbe került, jogmentes térbe, úgy szólván védtelenül. Röviddel születése előtt ugyanis John Buzzanca beadta a válókeresetet felesége ellen, s amikor a béranya világra hozta Jaycee-t, John nem fogadta el magáénak a gyereket, s egyúttal megtagadta a gyerekértartás fizetését is, hiszen végül is genetikailag semmi köze sincs ehhez a gyerekekhez, mivel a szülőség eddigi meghatározásainak értelmében nem apja Jaycee-nek. Igaza is van, mondta ki az ítéletet egy kaliforniai bíróság. John Buzzanca éppoly kevéssé apja Jaycee-nek, mint amennyire Luanna Buzzanca az anyja. Bár létezik egy béranya, létezik egy névtelen spermadonor és egy névtelen petesejt-donor, létezik Mister és Miss Buzzanca, egy férfi és egy nő, akik ezen az úton akarták Jaycee létezését – amíg közbe nem jött a válásuk –, és létezik egy reprodukciós team, amely a biotechnika művészetének minden rafinériáját bevetve, a laboratóriumban előállította Jaycee-t – de nem létezik senki, aki a végén így szólhat volna Jaycee-hez: Én vagyok az anyád. Én vagyok az apád. Szegény Jaycee! Egy gyerek abban a szép új világban, ahol évente 80.000 lombikbéli születik, akiket hormoninjekciók, spermadonorok, idegen petesejtek, mesterséges megtermékenyítés és béranyák segítségével kreálnak és nemzenek a szaporodás technikusainak laboratóriu-

maiban. Szegény Jaycee! Annyira szeretném tudni, hogy megy a sorsa ma!

Ne csinálj képmást magadról! „Ez már benne van a Teremtés könyvében, amely azt is megtiltja az első emberpárnak, hogy kíváncsiskodjon, keressen valamit, egyék a tudás fájáról. De megtették, s az emberiség azóta újból és újból megteszi”, mondja *Jens Reich*.

A Teremtés könyve aztán így folytatódik: „Isten megnézett mindent, amit alkotott, és íme, nagyon jó volt. És Isten megáldotta a hetedik napot, és megszentelte, mivel akkor nyugodott meg minden művétől, amit Isten teremtett és készített.”

Az ember azonban nem nyugodott. Ádám és Éva evett a megismerés fájáról – és íme, ez nem volt jó számukra. Immár tudni akarnák a teremtés titkait, ismerni akarnák az élet tervrajzát, meg akarnák fejteni az isteni kódot. Most olyanok akarnának lenni, mint Isten. Ezért vágtak bele a géntechnikába. *Jens Reich* polgárjogi harcos, a német Nemzeti Etikai Tanács tagja, aki molekuláris biológusként és orvosként több mint harminc éve vesz részt a berlini Humboldt Egyetem elméleti génkutatásában, tudja, mit jelent ez: „Látom, mire képesek az élő rendszerek, hogyan reagálnak, és nem félek attól, hogy lehet avatkozni ezekben a rendszerekbe. Attól a lehetőségtől mégis félek, hogy ezek a beavatkozások bűnös módon, kontármunkaként, könnyelműségből valósulnak meg, hogy felelőtlenül csinálják azok, akik ilyesmivel foglalkoznak. Vannak olyan dolgok, amiket egyszerűen meg kell tiltani, mivel bűncselekmények. Például biztosan meg lehet jósolni, hogy az emberklónozás során a legsúlyosabb károsodások fognak fellépni, hogy a kitűzött célokat semmiképp sem fogják elérni, és hogy azok az emberek, akiket várnak, talán egyáltalán nem jönnek világra, s ha mégis, akkor a legsúlyosabb fejlődési rendellenességekkel. A klónozás nem megy. A társadalom kötelessége, hogy megakadályozzon egy ilyen örültséget.”

A biotechnika fejlődésével az emberiség eljutott történelmének választójához. Most először vált lehetségessé, hogy ember beavatkozzék az állatok, a növények, és végül az ember örökítőanyagába is. Az ember mint faj most abban a helyzetben van,

hogy genetikailag optimalizálja fajtársait. Mesterséges nemzéssel hoznak létre embriókat, manipulálják a génállományt. Nincs messze az emberi klón. Az ember nevű teremtmény régóta a teremtő Isten helyébe lépett. „És az ember szólt: Alkossunk embert, de ezúttal saját képmásunkra: legyen jobb, tökéletesebb, egészségesebb!” Második Teremtés könyve! A teremtés nyolcadik napja megkezdődött. *Jens Reich* attól fél, nagy a tét, „mert a géntechnika haladása most hirtelen a legbensőnk felé, az ember biológiai információs alapja felé fordul. Az emberben legmélyebben elrejtett valósághoz nyúl hozzá, az ember lényegi magvához, legintimebb részéhez, tervrajzához, formatervéhez. Ez hallatlan kulturális változást jelent egész létmódunkban, óriási lépés történt előre, egy ki nem kutatott terület felé. S az ismeretlen valóság nem más, mint saját emberlétünk. Meg kell fontolni, hogyan kell bálnunk ezzel, hogy unokáink és ükunokáink nemzedékének tagjai is még emberek legyenek, emberek maradjanak! Az ember fogalma nem mehet veszendőbe. Úgy kell történniük a dolgoknak, hogy száz és kétszáz év múlva is még igazi emberek éljenek ezen a földön.”

Igazi emberek? Azok lesznek-e a klónozott ivadékok is, akiket a géntechnikusok képmására fognak előállítani? „Az emberi embrió mint másológép? Frissen klónozott kismembek, egy tucat vásárlása esetén 15% engedmény!” – írta elszörnyedve *Erwin Chargaff* természettudós, a géntechnika társfelfedezője, amikor valakik nekiláttak, hogy laboratóriumban nemzenek embert. Az ember képe teremtett ember matrica lesz? Másolat? Tetszőlegesen megismételhető szériatermék? „Aki arra vállalkozik, hogy lerombolja az ember megismételhetetlen egyszerűségét, gyalázatosan cselekszik.” És mégis: *Chargaff* szerint mindenkinek van lelke, aki hiszi, hogy van neki. A klónivadéknak is. A géntechnika megtervezheti, előállíthatja, megépítheti az embert, ahogyan egy mérnök épít meg egy autót, de Isten Leheletét nem adhatja neki – és nem is veheti el. Isten ajánlata megmarad, minden ember az ő képmása, a klónivadék is. *Erwin Cargaff* nem tudott elképzelni annál szegyenletesebbet, mint azt a kísérletet, hogy Isten létét a fizika vagy a biológia segítségével

igazolják vagy cáfolják. „Isten nem olyasmí, amit meg lehetne találni, mint egy elveszett gombot. Ő az örök megtalálhatatlan, az örök kimondhatatlan, akinek színe előtt csődöt mondanak a nyelvek és a nyelvtanok.”

„Ne csinálj magadnak képmást, sem arról, ami fenn van az égben, sem arról, ami lenn van a földön, sem arról, ami a föld alatti vizekben van!” A biokémikus *Chargaff* undorodva fordult el saját céhétől. „Nem minden igazság, amit a kutató megtalál”, írta akkoriban, „a tudós olykor csak az ördög névjegykártyáját veszi fel a földről”. A DNA-ban, az emberi génállományban végbemenő bázisilleszkedés biológiai elvének felfedezésével – amit aztán a híres *Chargaff*-szabályokban rögzítettek – *Erwin Chargaff* ajtót-ablakot nyitott a géntechnika előtt, anélkül hogy ő maga valaha is átlépte volna a küszöböt. Ő, a nagy természettudós, örökre otthagya az ördög névjegykártyáját, és szakadárá, a pusztában kiáltóvá vált: „Egy titokzatos hálózathoz értünk hozzá ujjaikkal”, figyelmeztetett. A megcsinálhatóság átka, az alkalmazhatóság átka, az az átok, hogy képmásaiként immár mi magunk taszítjuk le trónjáról Istent – mindez álvallási dogmaként, lelkiismeretlen fecsegésként lepleződött le számára: „Azt, hogy Isten halott, szívesen híresztelik azok, akik azt remélik, hogy örökébe léphetnek.”

Am azok számára, akik azt remélik, hogy saját vágyaikban és kivetítéseikben Isten képmását fogják felismerni, a tükör üres marad. Közülük nem egy iszonyattal fordul el. Amikor 1963-ban az ember és jövője c. CIBA-szimpozicionon világhírű genetikusok és molekuláris biológusok feltárták legtitkosabb vágyaikat, nem rejtették véka alá véleményüket, mert nem sejtették, hogy terveik már a közeljövőben megvalósíthatóak. Milyen képük volt az emberről? Elképzelték, hogy az űrhajók legénységének biztosításához sajátosan megnyomorított emberek tenyésztenek, vagy hogy a nem kívánatos minőségű embereket kizárják a szaporodásból. *Erwin Chargaff* az ember új teremtésének nevezte ezt, mégpedig „a pokol mintakatalógusa szerint”. Aki érteni akarta, érthette. A haladás azonban folytatódott, és bizonyos tények valósággá váltak, még mielőtt megtárgyalhatták volna az ember jövője és az ember emberisége körüli etikai kérdéseket. A géntechnikusok laboratóriumaiban a mesterek olyan szellemeket szabadítottak el, amelyek addig csak *Goethe* Faustjának költői találmányai-ként léteztek – a valóságban azonban nem.

„Az elvadult tudományok láttára az emberek úgy viselkednek, mint a felriasztott tyúkok”, figyelte meg *Chargaff*, „körben futkosnak, és könyörögve kotkodácsolnak, abban a reményben, hogy a tudomány végérvényesen fölmenti

őket a tojásrakás kényszere alól.” A „molekuláris” címkével ellátott biológiai tudományok most fáradhatatlanul azzal foglalkoznak, hogy leszoktassák az embert a gyerekszülés normális módjáról, és végre megteremtsék az elpusztíthatatlan hightech-embert. Az ember képmására teremtetett új ember ezt a minőségtanúsító pecsétet viseli: Tökéletes.

1978-ban pillantotta meg a napvilágot *Luise Brown*, az első lombikbébi, akit a szaporodástan technikusai teremtetek meg. Világszenzációként ünnepezték az eseményt, de a haladás mámorában elfelejtették, hogy ebben a pillanatban történelmi törés következett be az emberiség történetében – egyesek a géntechnológia gátszakadásának nevezik ezt. Többé senki sem lesz képes visszaszorítani a szellemet a palackba, ellenkezőleg, egyre újabbak társulnak majd hozzá.

Javában zajlik a biológiai forradalom. Amióta lehetséges lombikban – az emberi testen kívül – gyermeket nemzeni, a tudósok az emberi történelem során először tartanak a kezükben olyan nyersanyagot, amely lehetővé teszi számukra, hogy közvetlenül kutasák az élet eredetét, és megfejtsék az ember komplex genetikai térképét. Az embrió, az egyedi emberi élet a maga legkorábbi fejlődési szakaszában, immár „rendelkezésre áll”, és nem csupán kívánságyereket akaró párok érdeklődésének tárgya. Orvosok és kutatók kapnak utána – mivel tudni akarják, hogyan működnek a gének, hogyan keletkeznek az öröklődő betegségek, hogyan lehet felismerni és megakadályozni őket. A megakadályozás a legtöbb esetben az embrió megölését jelenti. A prenatális (születés előtti) diagnosztikával, az embrió genetikai megbetegedéseinek korai felismerésével kezdődött a dolog. Noha az öröklődő betegségeknek maximum 2 százalékát lehet határozottan megállapítani ezzel a diagnosztikával, a terhesgondozásban időközben rutinvizsgálatként vezették be ezt az eljárást. A legtöbb prenatális diagnózis féltudást nyújt, nem biztos ismeretet, hanem csak valószínűséget – így aztán a szülők ezzel a gyötrő kérdéssel szembesülnek: Akarjuk-e kockáztatni, hogy esetleg fogyatékos gyerekeink szülessen? A döntés többnyire akkor is a terhesség megszakítása mellett szól, ha 70% esély van arra, hogy egészséges gyermek születik, hiszen nemigen akad olyan anya, aki 30%-nyi kockázattal akarna kihordani egy embriót. Ne csinálj képmást magadról? Az egészséges, szép, boldog, teljesítőképes gyerek alkotja az „ösképet”, amikor a szülők utódot nemzenek. A kívánságyerekek. Határozottabb eredményt nyújt erre vonatkozóan az egészséges génekek bíró utódok szelekciójának egy másik, finomabb változata. Az üdvözítő formula neve: PID – „preimplantációs diagnosztika” („beültetés előtti diag-

nosztika”). Ez a módszer azt jelenti, hogy több azonos embriót nemzenek mesterségesen a laboratóriumban, egy részüket megvizsgálják öröklődési egészségük szempontjából, s közben egyúttal meg is ölik őket – vagyis: úgy kutatják, hogy közben elhasználják őket. Ha az eredmény pozitív, azaz „a kutatás tárgya” hibátlanok és makulátlanok bizonyul, akkor a még megmaradt embriók közül néhányat az a kitüntetés éri, hogy beültetik anyjuk szervezetébe. Eredetileg ezt az ún. preimplantációs diagnosztikát csak olyan szülők esetében akarták alkalmazni, akik valamilyen öröklődő betegség bizonyítottan nagy kockázatát hordozzák, de a csábítás, hogy ily módon jussanak garantáltan egészséges gyerekekhez, mások vágyakozást is felkeltette.

Mesterséges megtermékenyítés, prenatális diagnosztika, preimplantációs diagnosztika. Mít szabad tennünk az embrióval a lombikban? Ember az embrió? Ha igen, melyik pillanattól fogva? Ha az élet Isten ajándéka – mégpedig a fogyatékos élet is –, akkor szabad-e az embernek beavatkozniá vélt korrekciók érdekében? A nyilvánosságban ismételen fellángol az ún. összejt-vita. Embriók összejtjeiből új szerveket és szöveteket lehetne kitenyészteni, hogy aztán más emberi szervezetekbe ültessék be azokat. Eközben persze úgy kutatják, hogy elhasználják – vagyis megölik őket.

Hamarosan valósággá válhat az az álom, hogy egy napon az ember más emberek pótalkatrész-raktárává válik. *Wolfgang Huber* német evangélikus püspök, a német Nemzeti Etikai Tanács tagja szerint ezek komoly etikai problémák, amelyekkel az ember lépésről lépésre búcsút mond az istenképiség gondolatának, és egy maga által konstruált, tökéletességimádó emberkép felé halad: „Ellene kell állnunk azon elképzelés sodrásának, hogy mindazt, amire tudományosan és technikailag képesek vagyunk, muszáj is megtennünk. Az emberről alkotott képünket ily módon érő megterhelések sokkal súlyosabban nyomnak a latban, mint néhány ember egyedi megkönynyebbülése. Ha embriókat nemzünk, használunk el, dobunk el, ha klónozzunk, akkor az emberi élet csak eszköz, egy dolog, egy tárgy, pedig az ember sosem lehet pusztán eszköz valamilyen cél érdekében. Az ember méltósággal felruházott lény, akit nem szabad eszközként használni. Egyetlen más embert sem szabad csupán abból a szempontból néznie, hogy milyen hasznom van belőle.”

Williből senkinek nincs haszna – ezért itt el kell mesélnem a történetét [ld. *ÉV, 2001. október – A Szerk.*]. Willitolószékben ül, és tulajdonképpen semmije sem működik. Testét nem tudja mozgatni, nem tud egyedül lefeküdni, a belei sem dolgoznak már, egyik karja

teljesen megnyomorodott, beszélni nem tud, enni sem tud rendesen, „nyomorult disznólkodás az egész ügy Willi körül”, mondja Olaf Schlote brémai művész és fotós. Amikor Williről mesél, ragyognak a szemei: „Csoportunkban Willi volt az abszolút legerősebb személyiség. Valamennyiünket megfertőzött lelkesedni tudásával, az őszinteséghez való bátorságával pedig újból és újból inspirálóan és provokálóan hatott rám. És a nyitottsága mások iránt! Tolószékben ült, a gyerekek rohantak hozzá, a felnőttek is odamentek. Igen, ez a Willi, akinek semmije sem működik, aki örült sok pénzbe kerül, és rettenetesen sok orvosi ellátásra van szüksége... csodálatos volt ezzel az emberrel együtt dolgozni! Nagyszerű volt!”

Willi – valaki, akinek semmije sem működik. Mibe kerül ez az ember! A teljesítményi katalógusok és az ellátási kulcsok, a perces ritmusban számlált kézmozdulatok alapján iszonyatos ráfordítás ez. Willi hatalmas költségtényező. Olaf Schlote művész és fotós értékes embert lát Williben: „Azért értékes, mert nyomorult életfeltételei ellenére megbirkózik az életével, és így hallatlanul hozzájárul az élethez a maga egészében, és a társadalom életéhez is. Ez megfizethetetlen, s a legnagyobb elismerés illeti meg. Persze általában épp ennek az ellenkezőjét tanúsítják az ilyen emberek iránt.”

Olaf Schlote a tolószékes Willivel és még egy pár másik emberrel, sérültekkel és nem sérültekkel, színészekkel és táncosokkal elment a Watt-tengerhez. Willi mindenhová magával vitte a magnóját, mert nagyon szívesen hallgat tangókat. Olaf Schlote feljegyezte: „A felvételeken különösen szép volt, hogy a tengerben szemmel láthatóan az örök változás megy végbe: az ár és az apály, a közeledés és a távolodás, végső soron az élet és a halál örök váltakozása.” A fikció és a valóság határán álló ötlet, Willi magnója, esernyők és táncoló emberek a képen – szinte úgy látszik, mintha Willi tolószéke is táncolna –, mindez Federico Fellini filmes álomvilágára emlékeztet, amelyben nem létezik normális és nem-normális, amely a sokféleséget ünnepli, s amely minden embert megismételhetetlen lényként, egyedülálló teremtményként tisztel, mert: Ne csinálj képmást magadról!

Az ember azonban evett a megismerés fájáról – és mindmáig semmi sem utal arra, hogy etikai okokból, önként akarna kutatási tilalmat elrendelni önmagának. Ellenkezőleg: Ami megcsinálható, azt meg is csinálja. „És Isten szólt: Ne imádd, és ne szolgálj neki, mert én, az Úr, a te Istened, féltékeny Isten vagyok!”

Ne imádd – a haladás, a megcsinálhatóság, a tökéletesség bálványait! Ne csináljatok magatokról képmást! *Dietmar Mieth* tübingeni moráleteológus számára ez egyúttal óvás attól a világ- és emberképtől, amelynek mércéjét a gének al-

kotják, s amely úgy véli, hogy minden a jövő egyetlen szilárd pontja felé törekszik egy előrefelé haladó vonalon. „A más feledve a jövő válik az emberi tevékenység kizárólagos terévé, a megcsinálhatóság foglalatává. A jelen a kérdéses holnap kísérleti mezejének maradványa lesz.” Ezt az „előrefelé törő vad pörgést” látja *Mieth* minden területen. A tudomány, a technika, a gazdaság egyaránt azt kiabálja: „Egészen elől kell lennünk”, de ahogyan *Dietmar Mieth* mondja, „ezt az ‘előlt’ a jelen elvesztésével vásároljuk meg, azzal, hogy képtelenek vagyunk megélni a pillanatnyi állapotot, és így elveszítjük azt a vigasztaló tudatot is, hogy az ember véges. Ha a végeesség e gondolatát bevessük az emberképbe, akkor többé nem fogadható el a nyughatatlan előretörés, mert marad a kérdés, hogy nem azonosabb-e önmagával, és nem hitelesebb-e az ember, ha azt mondja: Elboldogulok mostani adottságaimmal, megpróbálom minden pillanattól a legjobbat kihozni, a nélkül akarok megküzdeni az adott nehézségekkel, hogy folyton azt mondanám: Holnap minden jobb lesz!”

Így aztán hajszolt, a jövőbe menekülő emberek vagyunk, akik nem tudnak megállni, hogy emlékezzenek, nem tudnak megpihenni abban a bizonyosságban, hogy létezett az az „előzőleg” is, ahol történelmünk elkezdődött. Elfelejtettük, hogy „a természetes véletlen a passzív boldogság forrása is lehet, mivel semmit sem muszáj csinálnom, mert az ember olyan-amiylen volta kívül esik a mi beavatkozásainkon és tervezésünkön” – ahogyan *Mieth* mondja. Elfeledkeztünk arról az időről, amikor az ember még nem akart saját teremője lenni, amikor – *Karl Lehmann* bíboros szavai szerint – „az embernek még joga volt ahhoz, hogy ember legyen”. Isten szemében látta meg magát, és íme, ez jó volt. *Dietmar Mieth* állítja: „A méltóság alapjában véve annak a tükre, mit jelent az: Ne csinálj képmást magadról! A méltóság annak a kifejeződése, hogy nem vagyunk manipulálhatóak, nem lehet minket rögzíteni, és ebben az értelemben annak a tilalomnak a kifejeződése is, hogy valamiképpen képileg megörökítsük magunkat. A méltóság fogalma végső soron és döntően a létünkben gyökerezik, függetlenül attól, milyen reményeink vannak még, vagy milyen az állapotunk. Ha az utcán bombatalálat ér valakit, és talán már fel sem lehet ismerni arcának emberi vonásait, de odalépünk hozzá, még mindig azt kell mondanunk: Mégiscsak egy emberrel van dolgunk! És azt is fel kellene ismernünk, hogy az illető annak az emberi méltóságnak a hordozója, amellyel nem bánhatunk tetszésünk szerint, és amelyből senkit sem szabad kizárni.” Az ilyen arc is Isten képmása, és megtanulhatjuk tőle, hogy mi magunk nem vagyunk képesek legyőzni végeességün-

ket, esendőségünket és azt a lehetőséget, hogy meghibásodjunk, mert mindig számolnunk kell majd betegségekkel, fogyatékosokkal, a szenvedéssel és a halállal. Nem a technika állása határozza meg, mi számít bajnak, szolidaritásnak, szeretetnek, elfogadásnak, hanem a megemlékezés arról az Istenről, aki megemlékezik rólunk. A gének emberi mércéje szerint készült képmásból hiányzik Isten, hiányzik belőle az emlékezet. Elfelejtettük, hogy halandók vagyunk, és ettől megkaparinthatóvá, értékesíthetővé vált az emberi élet. „A kulturális emlékeztetés az emlékezés és a felejtés hamis választékán nyugszik. Elfelejtettük a függetlenséget és a passzivitást. Elfelejtettük odaadottságunkat valami nagyobbak, ami meghatározza az embert, és nem arra szólítja fel, hogy mindent a maga kezébe vegyen. Az odaadás arra emlékeztet és bátorít minket, hogy ne csak alakítani akarjuk a teremtést, hanem szabadon is hagyjuk; arra bátorít minket, hogy ne csak alakítani akarjuk a gyerekeinket, hanem szabadon is engedjük őket; s végül arra bátorít minket, hogy a világot is szabadon hagyjuk, érzékenyen odafigyeljünk annak lehetőségére, milyen lesz egyszer, ahelyett hogy megpróbálnánk egyszerűen úrrá lenni rajta”, állítja *Dietmar Mieth*.

Talán ez az a legradikálisabb, egyetemes felhívás, amely a „Ne csinálj képmást magadról” parancsból szól az emberhez. Ha követjük a szabadon hagyás parancsát, akkor elengedjük az általunk gyártott képeket is arról, milyennek kell lenniük a dolgoknak, a körülöttünk lévő embereknek és világnak, lemondunk arról, milyennek látjuk és milyennek akarjuk őket mi, és akkor az önhatalmúság elvesztésének árán megvásárolhatjuk annak a boldogságnak a csodáját, hogy higgadtak tudunk maradni azokkal a fogyatékosokkal, betegségekkel és előre nem látható dolgokkal szembesülve is, amelyekkel mindenki számolnunk kell; akkor nem állítunk majd fel hierarchiát az emberek között, hanem egyformán fogadunk el minden embert. Ha nem akarunk olyanok lenni, mint Isten, ha nem fabrikálunk többé képeket magunkról, akkor visszaemlékszünk az első szem-pillantás jótékony rendjére, visszatérünk istenképességünkhöz.

„Az embernek nem kell prófétának lennie ahhoz, hogy lássa: a véges ember tökéletesítésének álma kudarcra van ítélve”, mondja *Dietmar Mieth*. A filozófus *Hans Jonas* pedig egykor sürgetően eltanácsolt minket attól, hogy a Teremtőt akarjuk játszani az élet kezdete körül, mert „ahol nem lehetünk mesterek, ott csak kontároknek bizonyulhatunk”. *Dietmar Mieth* pedig így folytatja a gondolatmenetet: „Tökéletlen lény nem képes tökéleteset létrehozni. Meztelenebbeknek és szegényebbeknek fogjuk érezni magunkat, amikor feltárulnak Isten-projektünk határai.” Tegyük hát

félre kihelyezett ceruzánkat, vegyük le a rajztábláról az ember tervrajzát, és mondjuk ki, hogy Isten-projektünk kudarcba fulladt. „Az Isten-projekt ugyanis alapjában véve egy nagy tökéletesítési tervet jelent, a földi Paradicsom megvalósításának kísérletét”, mondja *Dietmar Mieth*. „Ezekkel az Isten-projektekkel, amelyek elhibázzák Istent is, meg az embert is, azt a gondolatot állítom szembe, hogy van nekünk Istenünk, akinek képmásai vagyunk, és aki mindannyiunkról megemlékezik.”

Az embernek nem kell tehát képmást csinálnia magáról; a mosolygó másik ember, aki rátekin, már jelen van, és mindig megmarad. Létezik-e szebb dolog? El lehet-e tervezni, és meg lehet-e csinálni valamit szebbet? És az is feltételezhető, hogy Istennek is van emberi képmása: az az ember, aki kész viszonzni az ő mosolyát.

Olyan ember, mint Matilda. Ő viszonzozza Isten mosolyát, s ezért ezen a ponton el kell hangoznia az ő történetének is. Matilda szép gyerek. Nagy, kegyes szemű mély barnák, majdnem fekete. Amikor az emberek arcába néz, azt hihetnénk, a lelkükbe lát. Amikor mosolyog, napsugár árad az égből. Matilda sokat mosolyog. Életöröme ragá-

lyos. Ahol Matilda megjelenik, mindenki más is mosolyog. Matilda tökéletes. Mindig ilyen gyereket kívántam magamnak, mondja az anyja. Matilda nem csupán szép, hanem igen tehetséges is. Háromévesen már németül és angolul is beszélt. Matilda külföldön született. Amikor szülei ismét Németországba költöztek, anyja büszkén mutogatta a rokonoknak: Nézzétek az én Matildámat, nem csudaszép?! Az én álomlányom.

Boldogsága tökéletes volt. Különösen azon a napfényes napon, amikor Matilda a nagyszülők családi ünnepére összegyűlt fiatalokkal és idősekkel együtt pajkosan tombolt a réten. Este grilleztek. A gyerekek kolbászdarabokat tűztek hosszú nyársakra, és az izó szén fölé tartották. Ő halat akart, mint kedvenc meséskönyvében az a kisfiú. Lement tehát a folyóhoz, átmászott a töltésen, és belecsúszott a vízbe. Senki sem tudja, mennyi ideig vergődött a hullámok között. Öt percig? Vagy egy örökkévalóságig? Egyszer csak felkiáltott az apja: Hol van Matilda? Valamennyien a folyóhoz rohantak. Matildát újraélesztették, s aztán sokáig feküdt mesterséges kómában az intenzív osztályon. „Képzeld Csipkerózsikának a gyerekét”,

mondta anyjának a doktornő, amikor Matilda belemerült ebbe a mély álomba. „Mire felébred, száz év telik el.”

Amikor felébredt, Matilda már nem volt az a Matilda, akit mindenki ismert. És sosem is lesz már, mondta a doktornő a szülőknek. Soha nem fog futni, soha nem fog egyedül enni, soha nem fog egyedül felöltözni, soha nem fog olvasni, számolni, írni. Soha nem fog beszélni.

Matilda kezdetben csak ordított, nyújtott karokkal hadonászott a világ, a sorsa, az emberek felé. Csak megint tudna nevetni, mondta az anyja, és heteket, hónapokat várt. S egy napon visszatért a mosoly Matilda ajkára. Ekkor tért vissza a családjába.

Szegény szülők! – mondták az ismerősök, szomszédok, rokonok. Mert hát milyen varázslatos gyerek volt ez a Matilda! Olyan szép, olyan okos, olyan tökéletes. Minden esélye megvolt. Előzőleg. És most? Mi lesz belőle? Egy fogyatékos gyerek. Sem testi, sem szellemi jövője nincs. Utólag.

Matilda anyja számára nem létezik előzőleg és utólag. „Matilda ember. Előzőleg is szerettem, utólag is szerettem. A szeretet nem számolgat. A szeretet időtlen.”

Matilda anyja boldog a lányával. Gazdagnak érzi magát, mivel visszakapták Matildát a folyóból. Egészen másként is alakulhatott volna. Ezt gondolja most minden reggel, amikor Matilda ránéz nagy, barna szemével. Ez szavak nélküli beszéd – néma párbeszéd, amelyben Matilda sok mindent elmesél neki. Száz év Csipkerózsika-álom öreggésé és bölcsésé tette Matildát. Most arra tanítja az embereket, mi számít igazán az életben: a boldogság, hogy egyszerűen itt lehetünk; az öröm, amikor a fény az ablakra esik; a szabadság, hogy nem kell tudomást venni a divatok és a korszellem szeszélyeiről. „Számomra Matilda egy angyal, aki naponta új üzenetet ad át nekem”, mondja az anyja. Sokszor órákon át néznek némán egymás szemébe. „Ez a mi folytatólagos beszélgetésünk.” Anyja reménykedik, hogy Matilda ismét megtalálja a szavakat, és mindezekről elbeszélget majd vele. De tudja, hogy ez a nap az örökkévalóságban van. Matilda mosolyog. „Nem csudaszép?”, kérdezi az anyja. „Nem tökéletes? Mindig ilyen gyereket kívántam magamnak.”

Egy utolsó kérdés: Nem érthető-e, hogy Matilda története után annyira szeretném tudni, hogy megy Jaycee Buzzanca sorsa?

